
Tartu fotograafid ja Õpetatud Eesti Seltsi muuseumi fotokogu 19. sajandil

Tõnis Liibek

1951. aastal jõudis suur osa likvideeritud Õpetatud Eesti Seltsi (ÕES) muuseumi fotokogust Eesti Ajaloomuuseumi (AM)¹, kus see on hoiul tänini. Järgnevalt on lähemalt vaadeldud selle fotokogu kujunemislugu 19. sajandil.² Samuti on visandatud pilt 19. sajandi Tartu fotograafidest, kelle tehtud olid paljud ÕES-i muuseumi jõudnud päevapiltidest. Seltsi poolt kogutud fotode põhjal saab aimu, mida täpsemalt vaadeldaval ajaperioodil pildistati ja milliseid fotosid peeti säilitamisväärseks.

Kuigi juba 1830. aastate lõpus, mil fotograafia sai laiemalt tuntuks, rõhutati foto suurt tähtsust muuseumide ja tervikuna kogu ajaloo-teaduse jaoks, puuduvad andmed, et ÕES-i muuseum oleks fotosid kogunud enne 1850. aastate lõppu. Selle põhjuseks ei saanud olla asjaolu, et Eestis poleks sel ajajärgul fotosid tehtud. Teada on, et hiljemalt alates 1843. aastast liikusid Eestis ringi mitmed rändfotograafid. Esimesed teated Tartus tegutsevast piltnikust pärinevad 1844. aasta suvest, mil Theodor Gerwien tegi linnas fotoportreesid ja grupipilte ning pildistas hooneid, maale, vaselõikeid ja muud.³ See on ühtlasi esimene teade, et Eestis pildistati peale inimeste ka kunstiteoseid ja hooneid. 1847. aasta suvel jõudis Tartusse Peterburist tulnud ja eelnevalt Rakveres ja Tallinnas töötanud Carl Neupert koos

---

¹ Tolleaegse nimetusega Eesti NSV Riiklik Ajaloomuuseum.

² Tuginetud on eelkõige ÕES-i aastaraamatutes ilmunud muuseumi kogude täienemise ülevaadetele, kus on ära märgitud ka vastu võetud pildistused.

³ Pildistamine toimus iga ilmaga ja mõne sekundiga. Mustvalge, väikese formaadiga pildi hind oli 4 rbl, suuremad 5 rbl, koloreerimine lisaks 2 rbl (Dörptsche Zeitung = DZ, 14.07.1844).

Wilhelm Schönfeldiga,⁴ kes jäid siia mõneks ajaks pidama – Neupert kuni 1848. aasta alguseni.⁵ 1848. aasta kevadel pildistas Tartus taas ka Theodor Gerwien.⁶

1850. aasta alguses tegutses Tartus Peterburi fotograaf Carl Knoch,⁷ kes tuli tagasi ka järgmisel aastal.⁸ 1851. aastal külastas Tartut Ludwig Makko Peterburist,⁹ 1853. aastal pildistasid Tartus Peterburist tulnud vennad Robert ja Carl Amandus Borchardt,¹⁰ kes töötasid koos Tallinnast pärit maalija Alexander Kumbergiga.¹¹ 1854. aasta kevadel avas Tartus fotoateljee Tallinnast tulnud Ernst Ignatius.¹² Samuti tegutsesid sel aastal Tartus taas dagerrotüüpist Ludwig Makko¹³ ja vennad Borchardtid¹⁴ ning dagerrotüüpiaparaate pakkus müügiks Peterburi optik O. Richter¹⁵. Kuna sel ajal ei toimunud aktiivsemat fotode kogumist, pole tänini teada ka ühtegi säilinud Gerwieni, Makko, Kochi jt varaste rändfotograafide pildistust.

Hiljemalt 1855. aastal alustas Tartus fotografeerimist ülikooli joonistusõpetaja August Matthias Hagen¹⁶. Samal ajal hakkas Tartus

---

⁴ Inlandis ilmunud kuulutuses tänavad nad pildistamise suure menukuse eest (Inland, 4.08.1847, lk 677).

⁵ DZ, 30.01.1848.

⁶ DZ, 12.03.1848.

⁷ DZ, 31.01.1850. 1850. aasta märtsil kuulutas ta, et valmistab nii üksikportreid kui ka gruppilte (kuni 12 inimesest) ning pikendab arvukate tellimuste tõttu oma viibimist Tartus (DZ, 25.03.1850). Vt ka Inland, 25.07.1849, lk 515.

⁸ DZ, 8.02.1851.

⁹ DZ, 6.01.1851.

¹⁰ DZ, 27.04.1853. Vt ka Valdeko Vende. Eesti esimesed fotograafid. 1. Borchardtid. Eesti fotograafia ajaloost VII (Sirp ja Vasar, 21.08.1981). Kolorereerimata foto paberil maksis 6 rubla, kolorereerituna 15 rubla. Dagerrotüüpide hinnad olid 3, 4 või 6 rubla ning gruppildid 4, 5 ja 7 rubla.

¹¹ DZ, 14.09.1853; DZ, 22.01.1854.

¹² Inland, 26.04.1854, lk 282; DZ, 16.04.1854. Septembris teatas Ignatius ateljee taasavamisest ning andis teada, et tegutseb veel kuni septembri lõpuni (DZ, 3.09.1854).

¹³ DZ, 4.01.1854; DZ, 18.01.1854. Makko lahkus Tartust kuu lõpus (DZ, 22.01.1854).

¹⁴ DZ, 3.01.1854; DZ, 18.01.1854. Novembris teatasid nad oma lahkumisest (DZ, 19.11.1854; DZ, 29.11.1854).

¹⁵ DZ, 2.01.1854.

¹⁶ Vt Virve Hinnov. August Hagen. – Tartu Riikliku Kunstimuuseumi almanahh II. Tartu 1967, lk 70–80; August Matthias Hagen. Kunstniku reisipäevikud 1820–1821. Koost. Epp Preem. Tallinn 2011, lk 5 jj.

pildistama ka teine kohalik joonistusõpetaja Georg Friedrich Schlater,¹⁷ kelle kohta kirjutati 1855. aastal, et ta on seotud fotograafiaga juba mõnda aega ja on teinud õnnestunud päevapilte.¹⁸ Nii Hagen kui ka Schlater tegelesid fotograafiaga pikka aega ning neid võib pidada esimesteks paikseteks fotograafideks Tartus. Hagenilt ja Schlaterilt on säilinud mitukümmend 1850. aastatel tehtud soolapaberfotot, mis annavad tunnistust sellest, et paberfotod olid selleks ajaks dagerrotüüpide kõrval muutunud juba üsna tavaliseks. 1857. aastal tegi Tartus fotosid lisaks Hagenile ja Schlaterile ka Hessenist pärit litograaf Louis Höflinger¹⁹ ning 1858. aastal alustas tegevust Badeni alam Carl Schulz.²⁰ Kõik nimetatud fotograafid valmistasid kaheldamatult sadu ülesvõtteid nii kohalikest elanikest kui linnast.

Esimesed teated, et ÕES on oma muuseumi fotosid vastu võtnud, pärinevad alles 1850. aastate keskpaigast – ometi võib ÕES-i muuseumi pidada esimeseks muuseumiks, kes sellega alustas.²¹ Esimene foto, mis ÕES-i muuseumi laekus, oli Schlateri tehtud pildistus pastor Carl Gottlieb Reinthalist (ÕES-i president 1850–1853), mille annetas muuseumile 1855. aastal Reinthal ise. 1859. aastal kinkis kunstnik ja fotograaf Hagen kaks enda tehtud ülesvõtet, millest ühel (pildistatud 1858. aastal) oli prof Johann Julius Friedrich Erdmann (AM F 17576), teisel (1859) Tartu ülikooli sündik Theodor Beise, prof Ewald Sigismund Tobien ja seltsi konservator Hermann Eduard Hartmann (AM F 17592). Nende kolme pildistusega piirduski 1850. aastatel ÕES-i muuseumi laekunud fotoaines. Iseloomulik on, et fotode esimesteks

¹⁷ Vt Rein Loodus, Juta Keevallik, Pia Ehasalu. Eesti kunsti ajaraamat 1523–1944. Tallinn 2002, lk 38; Jüri Linnus. Tartu esimesed litograafid. – Kodumaa, 17.08.1966.

¹⁸ DZ, 16.09.1855.

¹⁹ DZ, 28.06.1857; vt ka Voldemar Vaga. Kunst Tartus XIX sajandil. Tallinn 1971, lk 40. Samuti valmistati Höflingeri litograafiatöökojas fotode järgi tuntud isikute portreid (Inland, 26.05.1858, lk 347).

²⁰ Liivimaa fotograafide 1875. aasta koondnimekirja andmetel avas ta oma fotoateljee 1867. aastal. Ametliku loa (*Concessionsattestat*) fotoalaseks tegevuseks sai ta alles 1871. aastal (EAA 296-5-546).

²¹ Nt Eestimaa Kirjanduse Ühingu Provintsiaalmuuseum hakkas fotosid vastu võtma 1864. aastal (Estländ: Provinzial-Museum. Journal der Geschenke. Nr. 1, vom Jahre 1864 bis 1893. AM 135-11-86, L 13jj). Vt ka Harri Moora. Muuseum. – Õpetatud Eesti Selts 1838–1938. Lühike tegevus-ülevaade. Tartu 1938, lk 52–54.

annetajateks olid fotograafid ise. Kuigi juba sellel kümnendil pildistasid nad lisaks portreedele ka linna-, tänav- ja hoonevaateid, sündmusi, loodusvaateid ning tehti teadusliku otstarbega fotosid, ei sattunud neist teadaolevalt muuseumi ükski.

Alates 1862. aastast mõjutas Tsaari-Venemaa fotograafide tegevust oluliselt asjaolu, et fotograafidelt hakati nõudma tegutsemisluba. Luba pidi uuendama kord aastas, mis tähendas vastava maksu maksmist. Tegutsemisluba kehtis tavapäraselt ainult ühe linna piires, mis kitsendas edaspidi oluliselt fotograafide tegutsemisala. Kui sooviti pildistada väljaspool linnapiire või teistes linnades, tuli selleks taotleda uut luba. Senistele Tartu fotograafidele – Hagenile, Schlaterile, Höflingerile ja Schulzile (viimane töötas koos Eduard Ivansoniga) lisandus 1864. aastal Kiievis sündinud kunstnik ja gümnaasiumi joonistusõpetaja Peter Christoph Rudolph Barth²² ning 1866. aastal akadeemiline maalikunstnik Johannes Behse.²³ 1869. aastal avas Tartus ateljee eestlasest *päwapildi teggia* Reinhold Sachker.²⁴ Väga vähe on teada 1860. aastate keskpaigas Tartus tegutsenud fotograafi Jacob Muhly kohta.²⁵ Igal juhul võib öelda, et fotograafiategevus oli Tartus 1860. aastatel märgatavalt elavnenu.

1860. aastatel on ÕES-i muuseumi hakanud laekuma lisaks kohalike fotograafide ülesvõtetele ka üksikuid kaugemalt saadetud pildistusi. Nõnda annetas 1861. aastal Irkutski veterinaararst Windisch seltsi muuseumile kaks fotot, millest üks kujutas jakuuditari ja teine kolme manguuni.²⁶ Järgmisel aastal laekus seltsile foto- ja litograaf Höflingerilt fotode järgi tehtud litograafiate album Tartu vaadetega.²⁷

---

²² Liivimaa fotograafide 1878. aasta koondnimekirja andmetel töötas Barth fotograafina alates 1864. aastast, ametliku loa sai ta 1871. aastal (EAA 296-5-1711, L 192); surmakuulutus Postimees, 10.12.1910.

²³ Vt ka Suomen valokuvaajat 1842–1920. Toimittajat Hannu Sinisalo, Ritva Tähtinen. Jyväskylä 1996, lk 33jj.

²⁴ Eesti Postimees, 11.06.1869.

²⁵ Sven Lepa andmetel tegutsesid 1860. aastatel Tartus fotograafina ka C. Ramberg, Jacob Lamberg ja Aron Grünberg.

²⁶ Sitzung, 7.06.1861. – Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft (= SB GEG), Dorpat 1863, lk 11.

²⁷ Ausserordentliche Sitzung 30.05.1862. – SB GEG, Dorpat 1863, lk 14. 1863. aasta kohta ei saa kindlalt väita, kas fotosid muuseumi laekus, kuid dr Schulz on seltsile

Foto 1. Tuvastamata autor. Tarvaste kihelkonna koolmeistrid: 1. rida (vasakult): A. Leppik, J. Laosson, H. Wühner, P. Tekkel, 2. rida (vasakult): A. Rennit, H. Utso, J. Kärrik. 1864?, albumiifoto, 14×18,2 cm, AM F 17569.

1864. aastal kinkis härra Wühner Tarvastust foto seitsme Tarvaste kooliõpetajaga²⁸ (foto 1) ja 1865. aastal fotograaf Schlater tema enda tehtud pildistuse Taagepera mõisa eesti abielupaarist (AM F 17668).²⁹

Samal aastal jõudis seltsi muuseumi ka Kanepi kihelkonna 14 kooliõpetajat kujutav ülesvõte, mille kinkisid koolmeistrid ise (foto 2), ning Mihkel Jürgensi kingitud pildistus Pärnu eesti muusikakoorist; viimasel pildil oli üheksa pillidega muusikut ja see on tehtud 1864. aastal (AM F 17568). 1866. aastal annetas ÕES-ile veel ühe enda portree seltsi auliige pastor Reinthal.³⁰ 1867. aastal kingiti muuseumile 12 Tartu vaadet, mille oli 1866. ja 1867. aastal pildistanud Schulz.

---

kinkinud *Ansichten und Portraits, Charten und Dokumente* (Sitzung 9.01.1863. – SB GEG, Dorpat 1864, lk 1).

²⁸ Sitzung, 9.09.1864. – SB GEG, Dorpat 1864, lk 14.

²⁹ Sitzung, 14.04.1865. – SB GEG, Dorpat 1865, lk 16.

³⁰ Sitzung, 7.12.1866. – SB GEG, Dorpat 1866, lk 34.

Foto 2. Tuvastamata autor. Kanepi kihelkonna koolmeistrid: Daniel Suits, Johan Lane, Heinr. Undrits, Joh. Muld, Carl Ernitz, Joh. Martinson, J. Eklon, Thomson, Gustav Tislär, Ado Trumm, Georg Kaan, Joh. Fink, J. Wick, A. Luts. 1865, albumiinfoto, 14,1×12,2 cm, AM F 17571.

Järgmisel aastal kinkis fotograaf Schulz seitse grupipilti Tartu tudengitest (pildistatud 1867. ja 1868. aastal: AM F 17505–17511), 1869. aastal Kukruse mõisnik parun Robert von Toll kaks überpildistust Leopold Pezoldi joonistustest, mis kujutasid 1869. aastal Tallinna juures olnud rüüsiääd.³¹ 1869. aastal jõudis muuseumi pastor Kyberi kingitusena

³¹ Sitzung 2.04.1869. – SB GEG, Dorpat 1869, lk 34. Kuhjunud rüüsiääd oli joonistanud Leopold von Pezold ning fotografeerinud C. Borchardt. Üks pildistus

pildistus Ukrainas asuvast Nikolajevi evangeelsest kirikust. Seega laekus 1860. aastatel muuseumi üsna mitmekesist fotomaterjali, kuigi mitte suurel arvul. 1871. aastal ilmunud Hartmanni koostatud ÕES-i muuseumi kataloogis on loetletud kokku 32 fotot.³² Neist 22 olid kinkinud fotograafid ise: 19 fotot Schulz, kaks Hagen ja ühe Schlater. Kui 1850. aastatel oli muuseumisse jõudnud vaid ÕES-iga seotud isikute ülesvõtteid, siis nüüd oli pildivalik muutunud oluliselt laiemaks. Iseloomulikul kombel muuseum endiselt ei kogunud fotosid, vaid üksnes võttis pakutu vastu. Teadaolevalt ei tehtud ka üleskutsesid, milliseid fotosid soovitakse koguda. Rohkem on 1860. aastatel muuseumi laekunud etnograafilise suunilusega ülesvõtteid. Üllatav on, et üsna varakult ilmneb kooliõpetajate ja muusikakollektiivide soov endast tehtud foto säilitamiseks muuseumile kinkida. Küllaltki edev paistab olevat olnud seltsi endine president Reinthal, kes lisaks juba olemasolevale pildistusele peab vajalikuks kinkida muuseumile endast veel üks õnnestunud foto. Alles 1867. aastal jõuavad muuseumi esimesed fotograafilised ülesvõtted Tartust.

1870. aastatel fotoateljeede arv Tartus stabiliseerus – tegevad olid 1850. aastatel pildistamist alustanud Höflinger ja Schulz ning 1860. aastatel ateljee avanud Barth, Behse ja Sachker.³³ Tähelepanuväärseimaks muudatuseks Tartu fotograafide ridades oli Schlateri surma järel (1870)³⁴ tema ateljee omandanud, varem Tallinnas töötanud Theodor Johni lisandumine.³⁵ Järgmistel aastatel kujunes temast tähtsaimaid Tartu piltnikke. 1870. aastal tegutses Tartus kokku kuus fotoateljeed ning sellega oli Tartu kõige fotograafialembesem linn

---

oli tehtud mere poolt, teine jää poolt kaldale lükatud graniidirahnudelt. Sündmuste pildistamise võimekusest annab aimu aga asjaolu, et isegi nõnda staatilise nähtuse, nagu seda on rüüsiää, jäädvustamiseks peeti lihtsamaks pildistada kohapeal tehtud joonistust, kui aparaadiga kohale minna.

³² Hermann Eduard Hartmann. Das Vaterländische Museum zu Dorpat oder die Sammlungen der gelehrten estnischen Gesellschaft und des Central-Museum vaterländischer Alterthümer der Kaiserlichen Universität zu Dorpat, [Dorpat] 1871, lk 263.

³³ Aktiivsest fotografeerimistegevusest oli selleks ajaks loobunud A. M. Hagen, kes suri 1878. aastal.

³⁴ In memoriam. DZ, 18.04.1870; Revalsche Zeitung, 24.04.1870.

³⁵ DZ, 5.11.1870.

Eesti alal. 1872. aastal lisandus neile Woldemar Schröder, kes oli üle võtnud Behse ateljee,³⁶ kuid tema tegevus jäi üsna lühiajaliseks. 1874. aastal jätkasid Tartus ametlike fotograafidena tööd viis meest: Höflinger, Schulz, John, Barth ja Sachker.³⁷ Võrdluseks võib tuua, et Riias tegutses samal aastal seitse ateljeed.³⁸ 1875. aastal lõpetas fotoalase tegevuse sellal vanim Tartu fotograaf Höflinger. 1877. aasta suvel esitas taotluse kubermanguvalitsusele Tartus fotograafiks saamiseks August Koch.³⁹ 1878. aastal aga Koch juba sulges oma ateljee ning Tartus jätkasid fotograafitööga Schulz, John, Barth ja Sachker.⁴⁰

1871. aastal annetas Hageni lesk ÕES-i muuseumile hulga skitse, vaateid jms, seejuures pole aga täpsemalt märgitud, kas nende hulgas oli ka fotosid.⁴¹ Samal aastal kinkis fotograaf Schulz seltsile suure foto, mis kujutas 150 Estonia korporanti⁴² ning 1872. aastal kinkis inspektor E. v. Reinthal seltsile veel ühe foto äsja surnud C. Reinthalist.⁴³ 1870. aastatel hakkas selts fotosid sagedamini kasutama teaduslikel eesmärkidel, eelkõige arheoloogiliste leidude võrdlemisel. 1871. aastal tegi seltsi president Leo Meyer seltsile fotokoopiad Liivimaa riimkroonika Riia ja Heidelbergi käsikirjadest.⁴⁴ Samuti kasutati fotograafia abi Oosoli (*Ohlershof*) ruunikivi võltsingu paljastamisel (foto 3).⁴⁵ 1875. aastast leidub esimesi teateid, et pildistatud on arheoloogi-

---

³⁶ DZ, 9.09.1872.

³⁷ EAA 296-5-191 (Tartu fotograafide koondnimekiri).

³⁸ EAA 296-5-922 (Riia fotograafide koondnimekiri).

³⁹ EAA 1253-1-598, L 273.

⁴⁰ EAA 296-5-1711, L 193, 225.

⁴¹ Sitzung 457, 13.12.1878. – SB GEG, Dorpat 1879, lk 202j.

⁴² Sitzung, 6.10.1871. – SB GEG, Dorpat 1872, lk 68.

⁴³ Sitzung 398, 6.12.1872. – SB GEG, Dorpat 1873, lk 92. Carl Gottlieb Reinthal suri 20.09.1872.

⁴⁴ Sitzung 387, 3.11.1871. – SB GEG, Dorpat 1872, lk 80.

⁴⁵ 1869. aastal sai teatavaks et Oosoli mõisa omanik parun Carl Kruedener on leidnud ruunikivi (Sitzung, 8.10.1869. – SB GEG, Dorpat 1869, lk 55). 1874. aastal sai ÕES-i muuseum ruunikivist tehtud kipsjäldi, millest saadeti fotokoopia Oslosse ruunikirjade parimale asjatundjale prof Buggele. Kuigi Bugge kahtlustas võltsingut, selgus töde alles aasta hiljem, kui mõisaomanik tunnistas üles, et ta oli lasknud ruunikivi valmistada kohalikul kiviraiduril 1868. aastal Pariisi näituselt toodud koopia järgi, et röömustada oma muinsushuvilist öde (Sitzung 420, 5.02.1875. – SB GEG, Dorpat 1876, lk 31).

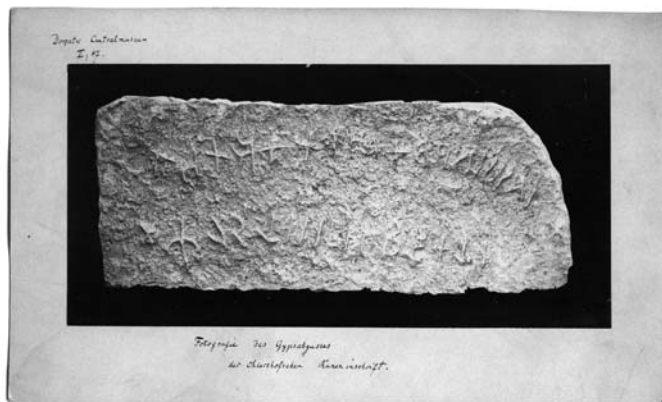

Foto 3. Tuvastamata autor. Oosoli ruunikivi kipskoopia. 1874?, albumiifoto, 11,2×23,4 cm, AM F 17975.

listel kaevamistel välja tulnud esemeid. Nimelt kinkis krahv Sivers Võnnust (Cēsis) muuseumile Asti (Burtņieki) järve ääres tehtud välja-kaevamistel leitud eelajalooliste esemete pildistusi.⁴⁶ 1875. aastal annetas A. von Dehn kuus fotot Võnnu ligidal asuvast mõisast, kirikust, taluhoonest ja metsast, mis said 1872. aastal tuulekeerises tugevasti kannatada (AM F 17608–17613).⁴⁷

1876. aastal kinkis parun Harald von Toll eelmisel aastal Kuramaal tapetud ahmi foto (foto 4).⁴⁸ Samal aastal saadeti seltsile 11 tahvlit fotodega, millel on Poseni muuseumi muistsed pronksesemeleid.⁴⁹ 1877. aastal kingiti seltsile kunstnik Franz Gerhard von Kügelgeni Johann Wolfgang von Goethe kujutava maali fotokoopia⁵⁰ (AM F 17332) ning 1879. aastal neli fototahvlit Elbingi-lähedase Neustädteri hauavälja leidudest.⁵¹ Samal aastal kinkis fotograaf Schulz seltsile foto

⁴⁶ Sitzung 425, 3.09.1875. – SB GEG, Dorpat 1876, lk 121–122.

⁴⁷ Sitzung 423, 7.05.1875. – SB GEG, Dorpat 1876, lk 79.

⁴⁸ Tegemist oli F. Kieperti fotoga, mis oli tehtud Jelgava lähedalt püütud ahmist. Sitzung 431, 4.03.1876. – SB GEG, Dorpat 1877, lk 70.

⁴⁹ Sitzung 434, 6.10.1876. – SB GEG, Dorpat 1877, lk 174.

⁵⁰ Sitzung 446, 30.11.1877. – SB GEG, Dorpat 1878, lk 127.

⁵¹ Sitzung 461, 2.05.1879. – SB GEG, Dorpat 1880, lk 122.

Foto 4. F. Kiepert. Ahmi topis. 1875, albumiinfoto, 13,8×17,2 cm, AM F 17705.

maalist, mis kujutas Johann Reinhold von Patkuli hukkamispaika Poolas Kazimierz Dolny kloostri lähedal (AM F 17604).⁵² Fotograaf Höflingeri töödest jõudsid seltsi kogusse kaheksa fotot Tartu koolija üliõpilastest, mis olid tehtud 1870. aasta paiku. Seega jätkuvalt mängisid fotograafid ise annetajatena olulist rolli, kuid kui varased fotograafid – Hagen, Schlater ja Schulz olid kõik annetanud fotosid, siis 1870. aastatel näib see side olevat katkenud. Nõnda pole uus Tartu fotograaf John teadaolevalt annetanud ühtegi pildistust, sama kehtib ka Behse, Barthi jt nooremate piltnike kohta. Aktiivsemalt kui ÕES-i eestvedajad kasutasid fotograafia võimalusi ülikooli õppejõud, nõnda on säilinud nt rikkalik kirurgiakliiniku fotokogu, mis sai alguse juba 1860. aastal.⁵³

⁵² Sitzung 466, 5.12.1879. – SB GEG, 1880, lk 206–207.

⁵³ Leili Kriis. Tartu Ülikooli Kirurgiakliiniku ajalooline fotokogu 1860–1918. Magistritöö. Tartu Ülikool 2007.

1880. aastal avas Tartus ateljee kunstnik Alexander Heinrich Hugo Hoffers.⁵⁴ 1881. aasta rahvaloenduse andmetel tegutses Tartus kaks ateljeed, kus töötas kuus fotograafi. Lisaks nendele töötas Tartus veel kaheksa fotograafi iseseisvalt.⁵⁵ Kokku tegutses ligi 30 000 elanikuga Tartus seega 14 fotograafi. Võrreldes Tallinnaga oli Tartus fotograafidel palju tihedam konkurents. Nimeliselt on 1881. aastal Tartus tegutsenud fotograafidest teada Sachker, John ja Hoffers. Sellel aastal puudusid fotograafide nimekirjast nii Barth⁵⁶ kui Schulz, viimane neist korraldas sel ajal oma ateljee Riiga kolimist, kus ta aga 1884. aastal suri.⁵⁷ Puudulikud on aga andmed selle kohta, kes võisid olla ülejäänud fotograafid, kellest üks oli naine. Vaadeldavad andmed pole ka üheselt tõlgendatavad, kuna mitmed inimesed, kes võisid rahvaloenduse ajal enda elukutsena kirja panna fotograaf, ei tarvitsenud aktiivselt fotograafiaga tegelda; samuti oli võimalik, et nad töötasid Tartu kodanikena mõnes teises linnas või maakohas. Ka arhiivimaterjalid ja ajakirjanduse andmed ei kinnita, et Tartus oleks tegutsenud 1880. aastate alguses üle kümne päevapiltniku.

1883. aastal reklaamis Tartus fotograaf Iwan Strachow (Ivan Strahhov), et valmistab ameerika päevapilte, mis olevat üsna uus kunst.⁵⁸ Tõenäoliselt samal aastal alustas Tartus fotograafina tööd Johannes Hollmann.⁵⁹ Kokku tegutses Tartus sel aastal neli ametlikku ateljeed.⁶⁰ 1885. aastal jätkasid Tartus ametlike fotograafidena tööd John, Sachker ja Hollmann. Samal aastal lisandus neile Rannu

---

⁵⁴ EAA 1253-1-599, L 186; EAA 296-5-2434, L 248.

⁵⁵ Ergebnisse der baltischen Volkszählung vom 29. December 1881. Theil I. Ergebnisse der livländischen Volkszählung. II Band: Die Zählung in den Städten: Schlock, Lemsal, Wolmar, Wenden, Walk, Dorpat, Werro, Pernau, Fellin und Arensburg. Bearbeitet und hrsg. von Fr. v. Jung-Stilling und W. Anders. Lieferung I, Riga 1883, lk 26.

⁵⁶ Siiski leidub märke sellest, et Barth tegutses fotograafina veel ka 1884. aastal (EAA 1873-1-80, foto 70).

⁵⁷ Vt Lexikon Baltischer Künstler. Hrsg. von Wilhelm Neumann. Riga 1908, lk 143.

⁵⁸ 60 kopika eest sai 9 väiksemat ja 1.50 eest 9 suuremat päevapilti mõne minutiga (Eesti Postimees, 22.06.1883). Vt ka EAA 296-5-3855, L 94.

⁵⁹ EAA 297-8-722.

⁶⁰ EAA 296-5-3855, L 198 (Tartu fotograafide koondnimekiri 1883. aastal). Alates 1884. aastast kuni sajandi lõpuni tegutses Tartus tõenäoliselt harrastusfotograafina Olga Dietze, kelle päritolu kohta puuduvad aga lähemad andmed.

valla talupoeg Christian Treyer, kes avas kivitrüki- ja *päewapildistamise koja*.⁶¹ Pärast remonti avas Tartus 1886. aasta juunis oma ateljee vana Schulzi poeg Arthur Schulz⁶². 1889. aastal said loa Tartus fotografeerimiseks Tähtvere talupoeg Peter Sohnwald (ka Sonnwaldt)⁶³ ning Riia fotograaf Nikolai Nissen.⁶⁴

1880. aastal kinkis dr Panck muuseumile 36 tuntud Tartu isiku siluetti,⁶⁵ prof Grewingku luuletaja Žukovski litografeeritud portree fotokoopia⁶⁶ (AM F 17496) ning E. von Köhler esimese Tartus valmistatud dagerrotüübi, mis kujutas anatoomikumi⁶⁷. Seltsi sekretär andis üle kaks fotolehte, mis kujutasid Pihkva kubermangu eestlaste gruppi, samuti kaks fotot vanadest naistest Tveri oblastis Toropet-
sis.⁶⁸ 1881. aastal laekus muuseumi fotokoopia tsaar Peeter I kirjast⁶⁹, Viljandi Kirjanduse Seltsilt viis vaadet Viljandi ordulinnusele⁷⁰ ning raamatukaupmees Jessenilt tema isa prof Hans Peter Boje Jesseni foto (AM F 17323), kes oli 1855. aastal ÕES-i president.⁷¹ 1883. aastal kinkis Helsingis elav dr Max Buch seltsile kaheksa fotot votjakkidest ja votjaki majast⁷² ning prof Flori naine mitu fotot oma surnud mehe pärandist, millel oli kujutatud professoreid, dotsente ja teisi Tartu tuntud isikuid.⁷³ Samal aastal saatis Buch veel kaks fotot Vene

---

⁶¹ Sakala, 11.05.1885; Olewik, 6.05.1885.

⁶² Schulzi ateljee taasavamist puudutava täpsustava informatsiooni eest tänan Sven Leppa. Ilmunud kuulutuses andis Schulz teada, et on taas avanud oma fotoäri, kus teeb grupifotosid kuni 300 inimesest (Eesti Postimees, 27.06.1886). Vt ka EAA-325-1-88, L 98.

⁶³ LGZ, 17.11.1889. Vt ka EAA 325-1-188, L 13 jj, 55. 1892. aastal sai ta loa *Liiwimaa kubermangus ringi sõita ja kohtasid ning paikasid päewapiltlikult üles wõtta* (Postimees, 9.06.1892).

⁶⁴ EAA 325-1-188, L 22 jj, 130 jj.

⁶⁵ *Mit einem Verzeichniß, in welchem auch der Tag der einzelnen Aufnahmen bezeichnet ist* (Sitzung 471, 7.05.1880. – SB GEG, Dorpat 1881, lk 85).

⁶⁶ Sitzung 471, 7.05.1880. – SB GEG, Dorpat 1881, lk 87.

⁶⁷ Sitzung 473, 3.09.1880. – SB GEG, Dorpat 1881, lk 108.

⁶⁸ Sitzung 476, 3.12.1880. – SB GEG, Dorpat 1881, lk 172.

⁶⁹ Sitzung 479, 11.03.1881. – SB GEG, Dorpat 1882, lk 29. Foto oli teinud L. Seidlitz Pärnust.

⁷⁰ Sitzung 484, 4.11.1881. – SB GEG, Dorpat 1882, lk 188.

⁷¹ Sitzung 485, 2.12.1882. – SB GEG, Dorpat 1883, lk 218.

⁷² Sitzung 502, 5.10.1883. – SB GEG, Dorpat 1884, lk 128.

⁷³ Samas, lk 129–130.

Foto 5. F. Albert Schwarz. Arheoloogiline leid Viljandi ligidalt – nn keiser Otto kauss. 1886, albumiinfoto, 17,8×11,9 cm, AM F 17959.

sõjalaevastikus teenivast komist, kes oli pärit Vologda kubermangust Jarinski kreisist.⁷⁴ C. Grewingk kinkis 1886. aastal muuseumile haruldase dagerrotüübi, millel oli kujutatud samojeedide gruppi.⁷⁵ 1887. aastal kinkis Viljandi raehärra Max Schoeler foto nn keiser Otto kausist, mis oli leitud Viljandi ligidalt (foto 5).⁷⁶ Üllataval kombel ei

⁷⁴ Sitzung 504, 7.12.1883. – SB GEG, Dorpat 1884, lk 148.

⁷⁵ Sitzung 529, 3.09.1886. – SB GEG, Dorpat 1887, lk 122.

⁷⁶ Sitzung 535, 4.03.1887. – SB GEG, Dorpat 1888, lk 49.

ole 1880. aastatel laekunud fotode arv võrreldes 1870. aastatega oluliselt kasvanud. Samuti puuduvad sellest aastakümnest esmakordselt fotograafide endi poolt tehtud annetused.

1890. aasta fotograafide koondnimekirjas⁷⁷ on Tartus loendatud kuus fotograafi, kelleks olid Treyer, A. Schulz, John, Sachker, Nissen ja Sohnwald. 1891. aastal palus Tartus fotograafiaäri avamise luba Saksa kodanik Maximilian Fiala⁷⁸ ning 1892. aastal Tallinna kodanik Ferdinand Dannenberg.⁷⁹ 1893. aasta Tartu fotograafide koondnimekirjas on nimetatud seitse fotograafi: Dannenberg, John, Nissen, Sachker, Schulz, Sohnwald ja Treyer.⁸⁰ Tegevuse oli selleks hetkeks lõpetanud Fiala. 1893. aastal sai loa Tartus fotografeerimiseks Oleviku toimetaja Ado (Adolf) Grenzstein.⁸¹ 1894. aasta oktoobris suri linna üks tuntuimaid fotograafe John, kelle ateljee läks esialgu perekonna, seejärel Heinrich Riedeli valdusse.⁸² 1894. aasta septembris lisandus Tartu fotograafidele Wilhelm Staden.⁸³ 1897. aastal toimunud esimese ülevenemaalise rahvaloenduse andmetel elas ainuüksi Tartus (40 000 elanikku) juba 27 fotograafiaga seotud inimest: 21 fotograafi, üks fotograafiabiline, kaks fotograafiõpilast ja üks retušeerija.⁸⁴

1890. aastate esimesel poolel laekus ÕES-i muuseumile vaid üksikuid pildistusi. 1892. aastal annetas parun Otto von Stackelberg fotokoopia ooberst Claus Kurselli 1570. aastal kasetohule kirjutatud kirjast, mis asus Tallinna linnaarhiivis.⁸⁵ Samuti jõudis muuseumi pilt, mis kujutab 1543. aastast pärinevat gootipärast trepisammast.⁸⁶ 1893. aastal kinkis Eduard Glück Võrust Kirumpää lossivaremete ja

---

⁷⁷ EAA 325-1-88, L 22, 85, 94, 97 jj.

⁷⁸ EAA 325-1-88, L 123 jj, 172 jj.

⁷⁹ Olewik, 27.04.1892. Vt ka EAA 325-1-188, L 8 jj.

⁸⁰ EAA 325-1-188, L 54 jj.

⁸¹ Olewik, 10.05.1893.

⁸² Postimees, 25.10.1894. 1896. aasta märtsis avati ümberehitatud ateljee endise nime all uuesti (Postimees, 16.03.1896).

⁸³ EAA 1253-1-599, L 404. Vt ka Postimees, 21.09.1894.

⁸⁴ Veiko Berendsen, Margus Maiste. Esimene ülevenemaaline rahvaloendus Tartus 28. jaanuaril 1897. Tartu 1999, lk 316, 373.

⁸⁵ Sitzung 589, 4.11.1892. – SB GEG, Dorpat 1893, lk 96.

⁸⁶ Samas, lk 98.

Foto 6. Tuvastamata autor. Tartu Jaani kiriku portaali restaureerimine. Töölised tellingutel. 1899?, kolloodiumfoto, 14,5×9,7 cm, AM F 16977.

Alüksne lossi vaate.⁸⁷ 1900. aastal annetas ülempastor G. Oehrnschmidt ÕES-i muuseumile mapi Tartu Jaani kiriku läänekülje fotodega (kokku 37 fotot, AM F 16975–16993, foto 6).⁸⁸

Kuigi mitmesugustes sõnavõttudes rõhutati sageli vajadust kohaliku kultuuri fotograafiliselt jäädvustada, ei jõutud 19. sajandil

⁸⁷ Sitzung 595, 5.05.1893. – SB GEG, Dorpat 1894, lk 69.

⁸⁸ Jahresbericht für das Jahr 1900. – SB GEG, Dorpat 1901, lk 185.

selles valdkonnas olulisemate sammudeni. Väikesi katseid olukorra parandamiseks siiski tehti – nõnda otsustas ÕES 1894. aastal, et lisaks etnograafiliste esemete kogumisele peaks muuseum laskma pildistada hooneid, tähelepanuväärseid inimrühmi jne. Samuti võeti sihiks osta selleks seltsi rahaga aparaat, mida saaks kasutada tulevikus ka teiste seltsi ülesannete täitmiseks.⁸⁹ Juba sama aasta suvel jäädvustaski seltsi liige Oskar Kallas seltsi soetatud kaameraga oma Lääne-Eesti saartele tehtud ekspeditsioonil maaelu ja -elanikke ning Evald Allas tegi 1895. aastal ÕES-i ülesandel ülesvõtteid Saaremaal, Muhus jm.⁹⁰

Praeguseks on enamik 19. sajandil ÕES-i muuseumi laekunud fotodest Eesti Ajaloomuuseumis säilinud.⁹¹ Kokku jõudis 1951. aastal ÕES-i kogudest ajaloomuuseumi 1609 fotot,⁹² kuid tulmenimekirjas pole eristatud 19. ja 20. sajandil kogutud fotosid. Säilinud nimekiri ei anna ülevaadet ka sellest, kui palju üldse ÕES-i muuseumi fotokogus pildistusi oli, kui palju neist hävitati ning kui palju anti erinevatesse institutsioonidesse. ÕES-i fotode üleandmine AM-ile ei toimunud väga selgete kriteeriumite alusel. Nõnda on AM-i jõudnud arvukad ülesvõtted, mis oma etnograafilise sisu poolest oleksid rohkem sobinud tollase Eesti Rahva Muuseumi profiiliga. Ebaselge on ÕES-i muuseumi fotokogus olnud, kuid AM-i mitte jõudnud fotode saatus. Nõnda pole kahetsusväärselt teada, mis on saanud nn vanimast Tartus tehtud pildistusest – anatoomikumi kujutatavast dagerrotüübist, mis kingiti ÕES-ile 1880. aastal, samuti teisest dagerrotüübist, mis on selles kogus teadaolevalt olnud. Võimalik, et need on kaotsi läinud või hävinud. AM-i fotokogus leidub ka käsikirjaline, osaliselt säilinud nimekiri ÕES-i muuseumi fotokogust, kus on maha kriipsutatud mitmed fotod, mida pole ka AM-i kogus. Nende puuduvate fotode seas on arvukamalt pildistusi inseneridest, ärimeestest, mõisnikest, õppejõududest, ametnikest, pastoritest, korporantidest jt. Paraku jääb ebaselgeks, kas need fotod anti mõnele teisele asutusele või hävitati. Puuduvaks on märgitud ka esimene ÕES-i jõudnud

⁸⁹ Sitzung 603, 6.04.1894. – SB GEG, Dorpat 1895, lk 49–50.

⁹⁰ Tehtud negatiivid anti pärast ERM-i loomist sinna üle.

⁹¹ ÕES-i muuseumi fotokogu fotod kannavad ajaloomuuseumis numbrit vahemikus AM F 16868 – F 18020.

⁹² Nimistu ÕES-ilt saadud fotodest, koostatud 4.09.1951. Käsikiri AM-is.

pildistus ÕES-i esimehest Reinthalist, samuti on nimekirjas maha tõmmatud tema mantlipärija Leo Meyeri ning mitme teise ÕES-iga seotud isiku foto. Kokku pole selle osaliselt säilinud nimekirja põhjal jõudnud AM-i vähemalt 110 ÕES-i muuseumi fotot.

Kõige arvukamalt leidub AM-ile üleantud fotode hulgas pilte ülikooli õppejõududest (ligi 300), sh ligi paarkümmend Tartu kubermangugümnaasiumi õpetajatest. Umbes paarkümmend pildistust on ka Tartu üliõpilastest ja tuntud Eesti kultuuritegelastest. Vähem leidub ülesvõtteid mõisnikest, töösturitest, inseneridest ja riigiametnikest. Ligi 300 fotot on Tartu linnast – pildistused üksikutest ehitistest (hooned, sillad, kirikud, sh interjööre), parkidest, tänava- ja linnavaateid. Varasemad fotod Tartust pärinevad 1860. aastatest ning sagedamini on pildistatud ülikoolihooneid. Peaaegu 50 fotot on erinevatest Eesti linnustest, kümme Tallinnast, ligi 30 Eesti kirikutest, lisaks üksikuid loodusvaateid. Etnograafilise suunitlusega on ligi 30 ülesvõtet, millele lisandub 1904. aastal ÕES-ile kingitud Heinrich Tiidermanni album 251 fotoga. Üle saja pildistuse on teistest Eesti linnadest, kümme välismaa linnadest. Paarkümmend fotot on mõisatest, arhitektuurilistest detailidest, arheoloogilistest leidudest. Arvukamalt leidub ÕES-i kogust AM-ile üleantud pildistuste hulgas ka trükipostkaarte Tartust (üle 100), Tallinnast (u 20), vähesemal määral Narvast, Petserist, Valgast, Pärnust, Paidest jt Eesti linnadest (kokku u 150). Üleantud materjalide hulgas leidub ka paarkümmend etnograafilist postkaarti, ümberpildistusi graafikast, maalidest jm. Albumeid on ÕES-i kogust AM-i jõudnud vaid kolm – üks Tartu vaadete (AM F 16868), teine juba mainitud Tiidermanni album (AM F 17842–17914) ning kolmas prof Richard Hausmannile 1896. aastal õpilaste poolt kingitud album (AM F 17842–17919) 73 fotoga. Osa mainitud fotodest on duplikaadid. Huvipakkuvad on veel täpsemalt teadmata ajahetkel ÕES-i muuseumi jõudnud kaheksa Krimmi vaadet (AM F 17614–17621, foto 7), 17 pildistust Weizenbergi skulptuuridest (AM F 17776–17793), 13 vaadet Alatskivi lossist (AM F 17653–17654) ning viis ülesvõtet Budapestist (AM F 17669–17673).

Ka 20. sajandi algul rikastus ÕES-i fotokogu arvukate pildistustega, millel siinkohal aga lähemalt ei peatuta. Kindlalt pärinevad

Foto 7. M. Rubantšik. Kertši linn Krimmis. 1890. aastad, kolloodiumfoto, 17,7×23,6 cm, AM F 17616.

20. sajandist kümme fotot Vanemuise teatri ehitamisest (AM F 16927–16926), 15 fotot ERM-i väljapanekutest (AM F 17261–17275), 11 fotot Härgmäe lossist 1910. aastal (AM F 17685–17695), 14 fotot Vönnu Jaani kiriku hauakividest 1912. aastal (AM F 17826, F 18003–18014), kuus fotot 1918. aasta Saksa okupatsioonivägede paraadist (AM F 17927–17933).

Kokkuvõtvalt võib nentida, et vähemalt 19. sajandil ei tegelenud ÕES-i muuseum aktiivselt fotode kogumisega. Sageli laekusid muuseumile fotod kas fotograafide endi annetustena või siis kingiti üksikuid fotosid väga erinevatest teemavaldkondadest. ÕES-i poolt vastu võetud ja säilinud pildistuste põhjal on raske tuvastada kogumise valikukriteeriume. Nõnda leidub arvukalt fotosid õppejõududest ja linnavaateid (eelkõige Tartust), samas aga ka ülesvõtteid Eesti maakoooliõpetajatest ja muusikutest, arheoloogilistest leidudest, arhitektuurist, loodusnähtustest jm. Kindla eesmärgiga pildistamisaktsiooni ei suutnud ÕES läbi

viia. 1860. aastatest leidub küll teade, et ÕES-il oli plaanis fotografeerida süstemaatiliselt etnograafilist materjali, kuid edasised andmed selle ettevõtmise kohta puuduvad.⁹³ Alles 19. sajandi lõpul sooritati ÕES-i egiidi all esimesed pildistamisekspeeditsoonid.

Nõnda oli ÕES-i muuseumi fotokogu Tartu-keskne, kuid ilma selge profiilita kollektsioon. Üllatav on, et selts ei püüdnud süstemaatilisemalt fotograafia abil jäädvustada arhitektuurimälestisi, erinevaid sündmusi, etnograafilist ainet, arheoloogilist leiumaterjali jms. Sellest hoolimata on tegemist Eesti ühe vanima ja rikkalikuma fotokoguga, millel on suur ajalooline väärtus ning seda mitte üksnes fotoajaloo vaatepunktist.

Ettekanne 10.11.2010 ÕES-i 1341. koosolekul.

TARTUER FOTOGRAFEN UND DIE FOTOSAMMLUNG DES MUSEUMS DER GELEHRTEN ESTNISCHEN GESELLSCHAFT IM 19. JAHRHUNDERT

Zusammenfassung

Im Jahre 1951 gelangte der größte Teil der Fotosammlung des vormaligen Museums der Gelehrten Estnischen Gesellschaft (GEG) ins Estnische Historische Museum, wo er bis heute aufbewahrt wird. Im Artikel ist beschrieben, wie diese Fotosammlung im 19. Jahrhundert zu Stande gekommen ist. Daneben werden die damaligen Fotografen in Tartu vorgestellt.

Es ist bekannt, dass erste Wanderfotografen das Gebiet des heutigen Estlands im Jahre 1843 erreichten, erste Nachrichten von Fotografen in Tartu stammen aus dem Jahr 1844. Dennoch hat die GEG erst in der Mitte der 1850er Jahren angefangen, Fotografien oder Lichtbilder gezielt zu sammeln. In den 1850er Jahren sind insgesamt nur drei

---

⁹³ Ferdinand Linnus. Etnograafia. – Õpetatud Eesti Selts 1838–1938. Lühike tegevus-ülevaade. Tartu 1938, lk 29.

Fotos aufgenommen worden; und Anfang der 1870er Jahre besaß das Museum der GEG dann nur etwa 30 Fotografien. Von diesen sind von den Tartuer Fotografen selbst mehr als 20 Fotos dem Museum gestiftet worden. Auch in den folgenden Jahrzehnten sind nur einzelne Fotos vom Museum gesammelt worden. Obwohl die Mitglieder der GEG sich mehrfach dafür aussprachen, dass man die lokale Kultur auch fotografisch festhalten sollte, folgten von Seiten der GEG keine bemerkenswerten Unternehmungen in dieser Sache.

Heute sind die meisten der im 19. Jahrhundert gesammelten und aus dem Museum der GEG stammenden Fotos im Estnischen Historischen Museum gut erhalten. Insgesamt sind es mehr als 1600 Fotos, die aus dem Museum der GEG ins Estnische Historische Museum übernommen wurden, darunter auch Aufnahmen aus dem 20. Jahrhundert. Den größten Anteil machen Fotos von Lehrkräften der Tartuer Universität aus, so etwa 300 Stück, ca. 20 Fotos gibt es von Tartuer Studenten.

An die 300 Aufnahmen zeigen die Stadt Tartu – einzelne Gebäude oder Straßen- und Stadtansichten. Dazu gibt es etwa 50 Fotos von Burgen, 30 Fotos von Kirchen und Aufnahmen von anderen estnischen Städten.

Einen größeren Bestand machen die Postkarten aus dem Ende des 19. und Anfang des 20. Jahrhunderts aus; drei Fotoalben sind in der Sammlung der GEG überliefert.